

Справа “Гусінській проти Росії”
Gusinskiy v. Russia
70276/01

У рішенні, ухваленому 19 травня 2004 року у справі “Гусінській проти Росії”, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ст. 5 Конвенції щодо права на свободу та особисту недоторканність;
- було порушено ст. 18 Конвенції (обмеження у застосуванні обмежень на права), взяту у поєднанні зі ст. 5 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд постановив, що сам факт визнання правопорушення є достатньою компенсацією моральної шкоди. Суд призначив сплатити заявнику 88 тис. євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявником є громадянин Росії та Ізраїлю п. Владімір Александровіч Гусінській, який народився 1952 року. На час подій, про які йдеться у справі, заявник був головою Ради директорів та власником контрольного пакету акцій ЗАО “Медіа Міст”, до складу якого входив популярний російський телевізійний канал “НТВ”.

13 червня 2000 року п. Гусінського було заарештовано за підозрою у вчиненні шахрайства. Компетентні органи вважали, що шляхом створення різноманітних комерційних структур, включаючи ЗАО “Медіа Міст”, заявник шляхом шахрайства домігся передання ефіру від державної на той час компанії “Російське Відео” до приватної компанії ТзОВ “Російське Відео”, усунувши таким чином зазначену державну компанію з ефіру 11-го телеканалу. Вартість цього переходу було оцінено в 10 мільйонів доларів.

16 червня 2000 року п. Гусінського було звільнено з-під варті з покладенням обов’язку не виїздити з країни.

У той час, коли заявник перебував під вартою, міністр у справах преси і масової інформації звернувся до правоохоронних органів з пропозицією відмовитися від висунення звинувачень щодо заявника за умови, якщо той погодиться продати “Медіа Міст” “Гаспрому” – державній компанії-монополісту на газовому ринку за ціною, визначеною “Гаспромом”. На той час між обома компаніями точилася суперечка стосовно суми, заборгованої компанією заявника “Гаспрому”.

Внаслідок підписання у липні 2000 року угоди між означеними компаніями (далі – “липнева угода”) кримінальну справу щодо п. Гусінського було закрито. І після скасування у серпні 2000 року підписки про невиїзд заявник відразу виїхав до Іспанії.

“Медіа Міст” згодом відмовився виконувати умови угоди, досягнутої між заявником і “Гаспромом”, обґрунтовуючи свою позицію тим, що цю угоду було підписано під тиском.

У вересні 2000 року заявнику були висунуті нові обвинувачення у незаконному (шляхом шахрайства) отриманні його компанією банківських позик. У грудні 2000 року п. Гусінського було заарештовано в Іспанії на виконання постанови про взяття під варту, прийнятої згідно положень відповідної міждержавної угоди. Згодом заявника було звільнено на поруки і щодо нього було додатково застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, який він відбував на своїй віллі у м. Сотогранд.

4 квітня 2001 року повноважний юрисдикційний орган Іспанії – Audencia Nacional відхилив запит Росії про екстрадицію п. Гусінського.

Зміст рішення Суду

П. Гусінській стверджував, що його затримання було свавільним і незаконним всупереч вимогам ст. 5 Конвенції. На думку заявника, у правоохоронних органів, які

здійснили затримання, не було достатніх підстав підозрювати його у вчиненні злочину. Він також вказував на те, що саме затримання було проведено з порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства Росії. Крім того, заявник скаржився, що не зміг скористатися імунітетом від ув'язнення, якого він набув у зв'язку зі створенням і фінансовою підтримкою Товариства громадського порядку. Зрештою п. Гусінській заявив про те, що влада, здійснюючи затримання, загалом намагалася змусити його продати свій медіа-бізнес "Гаспрому" на невігідних умовах.

Суд, оцінюючи дії правоохоронних органів щодо затримання заявника на предмет їхньої відповідності вимозі про наявність "обґрунтованої підозри" у вчиненні злочину як необхідної умови для затримання особи (п."с" ч.1 ст. 5 Конвенції), дійшов висновку, що докази, зібрані на момент затримання заявника, могли справді викликати у стороннього спостерігача підозру стосовно вчинення заявником злочину.

Стосовно вимоги про те, що "нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом" (ч. 1 ст. 5 Конвенції), Суд нагадав, що це означає не тільки те, що такий закон має реально існувати, але й те, що він повинен характеризуватись належним рівнем якості, зокрема має бути достатньо доступним для сприйняття і точним, аби відвернути можливість свавільного затримання особи.

Відповідно до кримінально-процесуального законодавства Росії затримання особи до офіційного висунення їй обвинувачень є можливим лише за виняткових обставин. Уряд погодився із заявником у тому, що поняття "виняткових обставин" не було визначено в законі. Крім того, Уряд не навів жодних нещодавніх кримінальних справ, у яких були б конкретно встановлені такі обставини.

Тому Суд постановив, що відповідні положення кримінально-процесуального законодавства Росії не відповідали вимозі якості закону.

Також Суд встановив, що мало місце порушення національного закону про амністію, оскільки слідчий не закрив провадження, як тільки дізнався про те, що у справі заявника існували підстави для застосування амністії, а саме такою підставою було заснування і фінансова підтримка п. Гусінським Товариства громадського порядку.

Отож, Суд визнав порушення ст. 5 Конвенції.

Стосовно скарги заявника на те, що справжньою метою затримання був намір змусити його продати "Гаспрому" свій медіа-бізнес на невігідних умовах, Суд зазначив, що ст. 18 Конвенції, яка передбачає можливість застосування обмежень на права тільки з метою, для якої вони передбачені, може бути застосована не автономно, а лише у поєднанні з іншими статтями Конвенції. Більше того, питання про дію ст. 18 Конвенції може виникати тільки тоді, коли відповідні права і свободи, що містяться у Конвенції, вже були обмежені.

Після встановлення факту обмеження свободи заявника завдання Суду полягало у тому, аби з'ясувати, чи було затримання спрямоване на якусь іншу мету, окрім тих, що передбачені у п."с" ч. 1 ст. 5 Конвенції.

Уряд не оспорував те, що "липнева угода" між заявником та державною компанією "Гаспром" вплинула на закриття кримінальної справи щодо заявника. На думку Суду, використання таких засобів публічного характеру, як кримінальне провадження щодо особи чи, тим паче, її арешт було неприйнятним для укладення комерційних угод.

Отож, оцінивши відповідні обставини справи, Суд дійшов висновку, що обмеження свободи, яка захищається ч. 1 ст. 5 Конвенції, було застосоване до заявника не лише з метою припровадження особи до встановленого законом компетентного органу, але й для досягнення зовсім інших, непередбачених зазначеною нормою Конвенції, цілей.

Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 18 Конвенції у поєднанні зі ст. 5 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.